

"International Social Science Journal", nr. 115, February, 1988

Revista de care ne ocupăm apare de patru ori pe an (februarie, mai, august, noiembrie) fiind editată de către UNESCO din 1949. Numărul din februarie 1988 prezintă o importanță deosebită deoarece este dedicat în principal unei teme de mare actualitate, care preocupă pe mulți specialiști în științele umane și tehnice: știința cogniției. Pe această temă sînt prezentate studii care îmbină domenii de vîrf ale cercetării avînd un pronunțat caracter interdisciplinar și oferindu-ne o perspectivă limpede asupra problemelor ridicate de fenomenul atît de complex al cogniției. Între aceste studii, menționăm pe cele semnate de Eckart Scherer: *Toward a history of cognitive science* (Spre o istorie a științei cogniției), Robert Glaser: *Cognitive science and education* (Știința cogniției și educația), Phil N. Johnson-Laird: *How is meaning mentally represented?* (Cum se reprezintă mintal sensul?). Remarcăm faptul că toate studiile prezintă un interes deosebit pentru cititor avînd un pronunțat grad de nouitate în domeniul, el însuși nou, al cogniției. Ansamblul ideilor vehiculate nu poate fi separat de faptul, cu o semnificație generală, că a doua jumătate a secolului nostru a promovat interesul pentru cercetarea teoretică și chiar l-a amplificat. Experiențe îndrăznețe, efectuate adesea în scopuri pur demonstrative, pentru punerea în evidență a valabilității diferitelor teorii, idei sau ipoteze abundă în fizică, biologie, medicină și, practic, în mai toate domeniile. În acest context, mai larg, trebuie înțeleasă și apariția preocupărilor în domeniul cogniției, al științei cogniției. Elaborarea acestei noi științe își are începuturile în SUA și este în curs de internaționalizare în prezent, parcurgînd aproximativ același drum pe care l-a parcurs altădată teoria organizării, a grupurilor, sau a programărilor în domeniul învățării. Termenul ca atare (cognitive science) a fost introdus de Longuet-Higgins în 1973 și era utilizat curent spre sfîrșitul deceniului trecut. Fundația Alfred P. Sloan finanțează cercetările în noul domeniu și progresul se accelerează treptat. În 1977 apare revista „Cognitive science”, iar în 1983 se formulează o primă definiție semnificativă: „știința cogniției este „studiul principiilor pe baza cărora entitățile inteligente interacționează cu mediul lor”. Ulterior dezvoltările se fac în două direcții: listarea subdomeniilor care sînt interesate în astfel de cercetări (lingvistică, antropologia, știința calculatoarelor, inteligența artificială, psihologia etc.) și efectuarea unor cercetări specifice. În opinia lui Eckart Scherer (profesor de psihologia cogniției și director al Institutului pentru știința cogniției al Universității din Oldenburg, R.F.G.), după care am reprodus informațiile de mai sus, prima direcție este extensivă — tot mai multe subdomenii ale unor științe constituite vor fi interesate în cercetarea domeniului — cea de a doua intensivă, definind domeniul comun al acestor cercetări, în primul rînd descoperirea capacităților de reprezentare și „computație” și reproducerea lor structurală și funcțională în creier. Desigur, un scop atît de nou și de dificil nu poate fi înțeles decît pe baza unor obiective intermediare: descrierea abstractă a capacităților mintale în termeni de structuri, funcții și conținut, identificarea unor căi prin care sistemele fizice pot realiza funcții cognitive, caracterizarea proceselor mintale ce au loc în sistemele vii, descifrarea mecanismelor neurale implicate în cogniție etc. Idei similare sînt formulate și de alți autori care semnează studii în acest număr al revistei: M. Imbert¹, Shobini L. Rao² etc.

Apariția științei cogniției are implicații deosebite asupra înțelegerii intelectului (artificial sau uman) și prin aceasta atît asupra evoluției calculatoarelor cit și a teoriei învățării. De fapt, noua știință pune definitiv în umbră vechile teorii de inspirație behavioristă, care au dominat multă vreme și cu autoritate cercetările în domeniul tehnologiilor de instruire. Noi orizonturi, deosebit de promițătoare, se schițează azi în acest domeniu. Cu mult timp în urmă, o serie de gînditori au considerat (unii mai sînt și azi pe această poziție) că accesul universal la cel mai înalt nivel de instruire este un ideal pe care sistemele educaționale doresc să-l atingă. Astăzi, însă, sub impactul revoluției tehnico-științifice, dezideratul acesta începe să fie atins în multe părți, dar faptul în sine nu duce la rezultatele scontate. Căci ceea ce contează în unele condiții nu este cuprinderea tuturor copiilor în școală (aceasta este doar o cerință a modernizării), ci calitatea, nivelul instruirii. Or, toate teoriile și practicile instrucționale existente sînt puțin

¹ *The Cognitive neuros,*

² *Cognitive science and psycholinguistics*, p. 109.

adequate acestui scop, deoarece ele au fost elaborate într-o perioadă când selecția era suficientă pentru obținerea elitelor intelectuale de care avea nevoie societatea. Atingerea unor performanțe înalte nu cu indivizi izolați, dotați în mod deosebit și selectați special, ci cu masa mare a celor ce se instruiesc reprezintă o cerință nouă a istoriei, a societății postindustriale sau a revoluției tehnico-științifice. Această nouă cerință nu mai poate fi atinsă cu vechiul mod de a gândi învățarea, cu practicile pe care aceasta le-a generat.

Nu putem stăruia aici — cum ar merita — asupra tuturor direcțiilor noi apărute în cercetările din ultimii ani, dar asupra unora este necesar să ne oprim mai în detaliu, pornind de la studiul lui R. Glaser, citat mai sus. O primă contribuție a noilor cercetări s-a realizat prin mutarea accentului de pe surprinderea „mecanismelor gândirii” pe obținerea performanțelor în sensul tehnologic al cuvintului. Într-adevăr, prima condiție a dirijării instruirii este controlul eficienței prin intermediul performanțelor. Acest fapt presupune însă o imagine prealabilă mai clară asupra performanței ca atare. Ea a fost solicitată încă de primele programări skinneriene, dar acum este vorba de un nou înțeles al ei, pornind de la studiul experților și al Incepătorilor într-un anumit domeniu. Scopurile vechilor tehnologii educative nu depășiseră nici odată un anume simplism formațional deoarece concepția behavioristă ignora mintalul fiind interesată numai de „stimuli” și „reacții”. Chiar atunci când practica sau speculația teoretică își propuneau scopuri formative mai evaluate rămânea deschisă problema criteriilor pe baza cărora acestea erau stabilite. Numai pornind de la nivelul capacităților mintale la care ajung experții într-un anumit domeniu și comparându-l cu cel existent, sau cu premisele lui la Incepători, devine posibilă o adevărată teorie a scopurilor, cu înțeles deplin pentru practica didactică. Aceasta din urmă înglobează nu numai informațiile care urmează a fi stocate, ci și capacitățile mintale de care dau dovadă marii „performeri”. Planificarea „întelului final” nu numai în plan informațional (eventual până la nivelul unor deprinderi intelectuale), ci și formațional (un informațional stabilizat relativ riguros și transferabil deplin în practică) reprezintă o cerință esențială pentru modernizarea învățămîntului în viitor și, prin aceasta, știința cogniției are posibilitatea de a depăși tot ceea ce s-a realizat până în prezent în domeniul modernizării didacticei. După opinia noastră, nu se pune problema eliminării preocupărilor pentru cunoașterea „mecanismelor gândirii”, credem că în această privință Glaser și alții se înșală, ci schimbarea înțelesului cunoașterii lor. De la Watson și până la gândirea psihologică a lui Piaget, preocuparea esențială a psihologilor a fost de a descoperi „în creier” mecanismele cunoașterii. S-a căutat cu obstinație „un mecanism” (sau mai multe) care să dea cheia învățării, a cunoașterii în general și, de fiecare dată când o anumită schemă a fost demonstrată, s-a considerat că ea a fost găsită. Dar, de fapt, creierul nu dispune decât de mecanismele gândirii pe care chiar școala și societatea le „introduce” din „exterior” în procesul instruirii. Cu alte cuvinte, creierul interiorizează informații dar și metodele și tehnicile după care acestea sînt „livrate” și, desigur, capacitățile mintale modelate, structurate în modul de organizare al informațiilor. Această înseamnă că teoriile viitoare ale învățării, ca și cele ale cogniției în general, sînt în esență culturale și nu biologice. Căci dacă odată cu instruirea individului preia și „mecanismele învățării” și pe cele ale gândirii (capacitățile intelectuale modelatoare) atunci acestea pot fi cunoscute și descrise cu anticipație, în „exterior”. Odată interiorizate se poate vorbi și de constituirea unei baze biologice și psihologice a lor și este important să cunoaștem și acest „interior”, dar cercetările merg mult mai încet în această direcție și „eramponarea” de ele îngreunează punerea la punct a unor tehnologii instructive mai evolute. Într-un anumit sens, știința cogniției legitimează o abordare culturală deplină a tehnologiilor învățării și a capacităților umane care urmează a se forma, cu consecințe mari pentru modernizarea învățămîntului în viitor. Se pare că și în învățare există revoluții și va trebui să ne obișnuim cu ideea pentru a ne orienta mai bine și la timp în realizările pe care ni le rezervă cercetările pornind de la această nouă paradigmă de gândire în domeniul didacticei. Teoriile culturale ale învățării (ca și tehnologiile care le pot genera) pot fi foarte numeroase, modul în care creierul le acceptă, timpul necesar, efortul cerut, eficiența de care dă dovadă operind pe baza lor reprezintă noua direcție de cercetare în domeniul instruirii pe care o sugerează știința cogniției. Răsturnarea de viziune ni se pare majoră. Cercetările efectuate de Resnick (1982), Nesher (1986), Riley și Greeno (1980), Gelman și Meck (1983), Brown și Burton (1978), Brown și VanLehn (1982) etc., pentru a ne rezuma la prezentarea lui Glaser exclusiv în domeniul matematicii, ni se pare, de un mare interes. Analiza „exteriorului” este acum mai sigură și mai minuțioasă. Studiarea modului în care copiii adună numerele a arătat că, la vîrstele timpurii, cînd aceștia nu utilizează încă „fapte numerice”, ei reprezintă cei doi termeni ai adunării prin obiecte, pe care le numără la un loc. O altă modalitate, mai avansată decât precedentă, este ilustrată de următorul exemplu: pentru a calcula, să zicem $2+6$, copilul va spune: 1, 2; 1, 2, 3, 4, 5, 6. Asta înseamnă: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. Ulterior, eficiența în calcul crește, copilul începe numărătoarea directă de la valoarea indicată de primul termen, în cazul nostru de la 2 și continuă ca mai înainte: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. Și această etapă este depășită

apoi : copilul începe adunarea cu termenul cel mai mare. Menținându-ne în limitele exemplului de mai sus, el va număra astfel : 6, 7, 8. Economia de efort apare astfel evidentă și, la fel, noua etapă de dezvoltare la care s-a ajuns. Dar cercetările din perspectiva cogniției au mers și mai departe. În fața unui exercițiu de adunare, copilul caută mai întâi să obțină răspunsul pe baze memoriale. Aceasta este soluția cea mai simplă și cea mai inteligentă (dacă memorarea s-a făcut cu sens), doar dacă ea eșuează se aplică o strategie din categoria celor amintite. În sfârșit, copiii trebuie încurajați în această direcție, făcându-i să înțeleagă cât și cum să se folosească o procedură sau alta.

Rezultate interesante s-au obținut și în analiza rezolvării problemelor de aritmetică. Astfel, s-a constatat că probleme esențiale echivalente, a căror rezolvare necesită aceleași operații, sau chiar calcule identice, prezintă dificultăți reale pentru copii, solicitând cunoștințe dincolo de operațiile aritmetice. Cercetările făcute pe experți, făcute cu aceeași minuțiozitate, vin să completeze tabloul analitic schițat : cunoașterea operațiilor nu este identică cu ghidirea problemelor. Și unele și altele presupun capacități mintale care se formează empiric, adesea spontan și elementar la copii, dar prezintă un nivel de elaborare și eficiență înalt la experți. Coborârea la un nivel inferior — școlar — a capacităților mintale specifice de care dispun experții, materializarea lor în cele mai elementare sarcini problematice sau operatorii, reprezintă o condiție a învățămîntului formativ în viitor. Știința cogniției ne îndeamnă să începem prin dezvăluirea modului în care operează creierul expertului în raport cu cel al începătorului, cu descrierea detaliată și completă a întregului tablou informațional și formațional în limitele cărui vom proceda apoi la elaborarea experimentală a viitoarelor tehnologii educative. Înaintarea treptată în cunoaștere, prin interiorizarea de informații și capacități umane, reprezintă o dimensiune cu totul nouă a înțelegerii dezvoltării. Schimbările produse în intelectul celui ce se instruieste în acest mod stau la baza altor schimbări, atribuite până acum anumitor stadii date ale dezvoltării copilului. Devine evident și faptul că noul gen de abordare a cogniției umane, încă la începuturile sale, va continua prin a pune probleme esențiale și elaborărilor existente începînd chiar cu cea a stadiilor dezvoltării formulate de J. Piaget.

Acestea au fost doar cîteva idei formulate pe marginea studiilor prezentate sau discutate în „Revista internațională de științe sociale” pe tema științei cogniției, care prin realizările ei tinde să se înscrie în seria marilor descoperiri ale secolului nostru. Alte publicații („Revista de Psihologie”, „Forum” etc.) se preocupă de discutarea aspectelor cele mai diferite ale acesteia științe, acumularea informațiilor fiind cît se poate de utilă pentru un cerc larg de interese.

Mircea Radu, Nicolae Radu

„The Tocqueville Review/La Revue Tocqueville”, vol. 8, 1986—1988

„Revista Tocqueville” este publicația oficială a Societății Tocqueville, societate înființată în 1976 de Theodor Caplow cu scopul de a promova cooperarea intelectuală între cercetătorii europeni și americani preocupați de evoluția politică, economică, socială și culturală a lumii contemporane. Editorii „Revistei Tocqueville” sînt Jesse R. Pitts (Universitatea Virginia, Charlottesville, SUA) și H. Mendras (Sorbona, Paris). Concepută ca o publicație de comunicare interdisciplinară, „The Tocqueville Review” cuprinde articole redactate atît în limba engleză, cît și în limba franceză, concentrate în jurul a trei teme majore : studii privind opera și *ecourile* operei lui Alexis de Tocqueville ; analize ale tendințelor politice, economice și culturale din Franța și Statele Unite ale Americii ; eseuri și contribuții de sociologie generală. Numerele mai recente cuprind, de asemenea, o rubrică de cronici ale vieții științifice și o alta de recenzii, note și comentarii pe marginea unor lucrări de specialitate. Societatea Tocqueville acordă și un consistent premiu bienal care recompensează activitatea unor cunoscuți sociologi contemporani ale căror lucrări au adus o contribuție notabilă la dezvoltarea sociologiei și la reevaluarea spiritului științific, analitic și complex al scrierilor lui Alexis de Tocqueville. Pînă în prezent laureații premiului Tocqueville au fost Raymond Aron, David Riesman, Alexandre Zinoviev, Karl Popper și Louis Dumont, o listă care sugerează preocuparea membrilor Societății de a urma linia inaugurală propusă în 1976.

Cel mai recent număr al revistei, număr dublu pe anii 1986—1987, cuprinde peste 400 de pagini și include o mare varietate de studii, articole, note și comentarii semnate de nume prestigioase.

Dintre celelalte studii remarcăm cu prioritate cel semnat de David S. Carrell, *Whither the revolution? An Assessment of vulnerability of Revolution in Advanced Industrial States* (p. 39—71), analiza lui Theodore Caplow asupra lucrărilor abatelui de Saint-Pierre privind pacea veșnică (p. 111—126) și studiul lui John Modell *Conveying Social Change — Some Formal Considerations* (p. 187—210). În continuare ne vom opri mai în detaliu asupra a două excelente studii despre indicatorii sociali, semnate de René Bertrand și Pierre Fattacini.

René Bertrand — fost expert al OCDE — analizează „mișcarea indicatorilor sociali” din perspectiva celui direct implicat în acțiunile organismului instituțional care a fost promovată în anii '50, creșterea economică în anii '60 s-a concentrat asupra chestiunilor referitoare la social în anii '70, pentru a reveni la probleme economice la începutul anilor '80 când a început să se ocupe mai intens de aspectele complexe ale somajului. În mod oficial mișcarea indicatorilor sociali a debutat la începutul anilor '70 în Europa cu o întârziere de circa opt ani față de Statele Unite. În 1970 a început publicarea unei reviste anuale britanice „Social Trends”, editată de Oficiul Central de Statistică al Marii Britanii revistă care a fost urmată de dezvoltarea unui program OCDE pentru aceeași problemă. Chestiunea a început să preocupe din ce în ce mai multe cercuri europene și mondiale, în special după criza petrolului din anii '73—'75, ajungându-se pînă la elaborarea — dar și eșecul — unor programe ambițioase ca de pildă cunoscutul „sistem de conturi demografice și sociale” elaborat de Richard Stone pentru Comisia de Statistică a Națiunilor Unite. În cadrul OCDE, Consiliul Superior a cerut în aprilie 1979 să fie pus la punct un sistem de indicatori sociali care a fost elaborat de Comitetul forței de muncă și aprobat în noiembrie 1980. Istoria propriu-zisă a indicatorilor sociali este însă mai veche, în fiecare etapă înregistrându-se fenomenul important al preluării de către statistica curentă a unor indicatori propuși de către cercetători. Deși mișcarea indicatorilor sociali cunoaște astăzi un anumit regres din punct de vedere ideatic, René Bertrand concluzionează că ea a dus la anumite clarificări ce trebuie menținute.

Pierre Fattacini redactează studiul *Le Mouvement des indicateurs sociaux aux Etats-Unis*, o completare a celui precedent, în care sintetizează principalele etape ale acestui complex fenomen instituțional și sociologic. De menționat cu deosebire este faptul că una dintre sursele mișcării a fost comanda lansată de NASA în 1962 către Academia Americană de Arte și Științe pentru elaborarea unui studiu vizind efectele indirecte ale programelor spațiale asupra societății americane. Contractul a fost condus de R. A. Bauer, profesor la Business Administration of Harvard University, autorul unei cărți despre indicatorii sociali cunoscută și sociologilor români și care a influențat mult sistemele de contabilizare socială proiectate în diferite părți ale lumii după 1970.

În ceea ce privește partea consacrată studiilor despre opera lui Alexis de Tocqueville, acest număr include trei studii: un excelent demers comparativ între concepția lui Tocqueville despre familie și unele idei nipone despre același fenomen redactat de Reiji Matsumoto (p. 127—153), un studiu al concepției despre libertate a autorului *De la démocratie en Amérique* (p. 153—164), iar Roger Beosche face o comparație, nu prea întemeiată, între previziunile sociale și economice ale lui Nietzsche și cele ale lui Tocqueville.

O bogată rubrică de cronici și recenzii încheie acest număr al unei reviste care s-a impus prin seriozitate, competență și spirit deschis în comunicarea profesională.

Alin Teodorescu

„Revista Española de Investigaciones Sociológicas”, nr. 37, 1987

Revista Spaniolă de Investigații Sociologice, editată de Centrul de Investigații Sociologice (C.I.S.), cu o frecvență editorială de patru numere pe an, este o revistă a cărei maturitate științifică, responsabilitate și competență profesională și, nu în ultimul rînd, exigență și discernămint pentru cuvîntul tipărit, au impus-o atenției comunității științifice din Spania și din lume, în ciuda „tineretii” ei (numai zece ani de la apariție).

Sumarul fiecărui număr, avînd girul unui consiliu de conducere format din 58 de personalități din domeniul științelor sociale și politice, se structurează pe cîteva direcții: studii, note de investigații, recenzii de carte și, ceea ce mi se pare extrem de util pentru specialiști și demn pentru o revistă care-și onorează titlatura, date de opinie (obiective, structura esanșioanelor, instrumente, răspunsuri obținute), astfel încît fiecare număr, însumînd aproximativ 300 de pagini, să răspundă unor problematici de cunoaștere și informare extrem de diversificate,

Mai trebuie spus că revista este deschisă oricărei colaborări, internă sau externă, cu o singură condiție: ineditul materialului ce urmează să fie prezentat. Și încă un amănunt, nu lipsit de importanță în actul alegerii și al prefigurării dialogului mediat dintre orizontul și competența autorului și cele ale lectorului, un „curriculum vitae” abreviat dar elocvent pentru istoria profesională a fiecărui autor, în paginile finale.

Întru confirmarea celor spuse și pentru ca cele câteva epitețe să fie luate ca inerente amabilității gazetărești, voi face referiri la numărul 37 din ianuarie — martie 1987, unde câteva articole cuprinse în el sînt în consonanță cu interesele noastre profesionale actuale și ne-au servit ca documentație.

Profesorul Richard Harvey Brawn, de la Universitatea Maryland, prezintă, în deschiderea numărului, un studiu dens, într-o analiză bine condusă atît din punct de vedere conceptual cît și stilistic, despre *Dialectică și structură în teoria sociologică. Căutarea unei metode logice*.

„Teoria socială modernă — precizează sociologul american — a fost, încă de la începuturile ei, arena unor conflicte. Punctul central al acestui tumult l-au constituit eforturile cercetătorilor romantici sau umaniști, din științele sociale, de a critica paradigmele pozitivistice dominante și de a forja noi modalități de înțelegere a condițiilor umane” (p. 7).

Desprinderea notelor specifice a celor două perspective teoretice și a metodelor adiacente dar, mai ales, accentele pe care le-au căpătat prin schimbarea condiționărilor social-istorice contemporane, implică cunoașterea orizontului conferit științei sociale moderne de fondatorii ei: Marx, Weber și Durkheim. Autorul analizează importanța și impactul teoriilor și metodelor legate de numele celor trei, a spațiilor de intersecție dar și a direcțiilor divergente, în încercarea de depășire atît a unui subiectivism romantic, cît și a unui reductionism pozitivist.

Partea cea mai interesantă, datorată atît valorii informative cît și hermeneuticii subtile și abile practicate de autor (dovedind o bună cunoaștere a „terenului”), este aceea a prezentării urmașilor anglo-saxoni ai controversei — funcționaliști, marxști, interacționiști simbolici și etnometodologi. Soluțiile fiecărei direcții menționate mai sus, reprezintă o mixtură și o reinterpretare a diferitelor variante germane și franceze. „În termeni foarte largi, amestecul rezultat poate fi caracterizat ca o macroteorie a structurii sociale și a schimbării, combinată în mod cu microteorii ale conștiinței și interacțiunii” (p. 15).

Bourdieu și considerația socială a limbajului este subiectul studiului Veronicăi Muñoz Dardé. Limbajul, ca obiect preferențial în sistemele simbolice, reprezintă pentru sociologul francez, momentul central al operațiilor epistemologice și al teoriei practice întrucît are capacitatea de a reproduce și disimula socialul (sensul științei sociale fiind pentru Bourdieu, descoperirea ordinii sociale ocultată prin intermediul ordinii simbolice).

Profesor de sociologia familiei la Universitatea din Bologna, Pierpaolo Donati împreună cu colegul său spaniol, Antonio Lucas, analizează *Politica socială în statul bineînțeles, sfidarea sistemelor complexe*. Ca instrument necesar în rezolvarea problemelor sociale, politica socială nu se confundă cu ideologia lui „Welfare State” și pentru a depăși această percepție este necesar un nou cadru conceptual care să confere soluții în funcție de valori larg împărtășite și valorificînd aportul tuturor științelor sociale. Actualmente, în statele dezvoltate din punct de vedere economic, după modul în care politica socială se mișcă în spațiul trasat ce „trebuie să fie” (normativul) și realitatea empirică, există patru modele perfect definite: rezidual, dobîndire-realizare, instituțional-redistributiv și modelul total.

Extrem de importantă pentru echilibrul/dezechilibrul vieții de familie și, indirect, pentru consecințele în plan social, valorizarea autonomiei și dependenței în relațiile cuplului conjugal, precum și atitudinile și comportamentele rezultate din interiorizarea lor, constituie subiectul articolului semnat de Helena Bêjar. Modul în care, în condiții social-istorice specifice, libertatea democratică (anunțată de Tocqueville în *Democrația în America*), poate fi convertită într-o exacerbare a valorilor egoiste, a individualismului — fenomene proprii societății de tip industrial —, necesită analiza paradoxurilor autonomiei, responsabilității și libertății în plan familial și dezvoltarea lor într-o morală comunitară.

Studiul Gracielei Sarrible despre *Posibile influențe ale migrației asupra schimbărilor în comportamentul fertil și Studiul sociologic al divorțului în orașul Madrid*, realizat de Santiago Borrajo. Într-una, se remarcă nu numai prin acuratețea și sistematicitatea metodologică, indicatori ai unui profesionalism responsabil, dar, mai ales, prin setul de explicații de natură sociologică pentru două fenomene demografice a căror evoluție recentă preocupă planificatori și decidenți din diferite domenii.

Exigențelor de fundamentare a strategiilor de dezvoltare dintr-un domeniu, le răspund studiile lui Mauro F. Guillen privind *Procesele de schimbare în structura ocupațională din sectorul sanitar*, și respectiv Manuel Garcia Ferrando cu *Imaginea științei și tehnologiei în Spania*.

Ceea ce constituie o notă distinctă a revistei pe care o semnalam, prilej de reflecție pentru publicul avizat și îndreptar sau chiar instrument de lucru pentru specialist, este capi-

tolul de „date de opinie”. De fapt, frecvențe detaliate pe variante de răspuns la principalii itemi, însoțite de caracteristicile eșantioanelor și gradul lor de reprezentativitate, din anchetele de opinie referitoare la: atitudinea spaniolilor față de marile puteri, calitatea informației (știri) oferită de televiziune, educația în Spania, reducerea prezenței militare americane în Spania, încrederea în politicieni, valorizarea președintelui guvernului, ideologia spaniolilor, intenții electorale etc.

Smaranda Mezei

„Revista de Estudios Políticos”, nr. 58 (nueva epoca), 1987

Cercetările spaniole în domeniu sînt reflectate în cuprinsul acestei reviste de prestigiu a Centrului de studii constituționale din Spania.

În prima parte a revistei sînt prezentate studiile: Luis Nuñez Ladeveze, *Expresii referențiale definite în științele sociale*; Francisco J. Bobillo, *Opinia publică*; Ramon Soriano, *Obiecția conștiinței: semnificație, fundamente juridice și poziționare în legislația spaniolă*; Javier Roiz, *Spații publice interne*; Angel Rodriguez Diaz, *Un cadru pentru analiza reprezentării politice în sistemele democratice*.

Studiile vin în întâmpinarea cercetătorilor care-i interesează fenomenele politice contemporane spaniole. Delimitarea termenilor specifici precum și concluziile acestor studii îmbogățesc orizontul cunoașterii realităților acestei țări latine.

În continuare sînt prezentate note asupra titularizării drepturilor istorice ale bascilor (Miguel Herrero R. De Miñon) cu referiri documentate asupra jurisprudenței spaniole în această problemă. *Democrație și legitimarea puterii la Rousseau* este un punct interesant de vedere privind democrația avansată versus reprezentarea politică a lui Jose Rubio Carra Cedo pornind de la operele fundamentale ale lui J. Rousseau.

José Rubio Carra Cedo, doctor în filosofie și pedagogie la catedra de filosofie a dreptului moral și politic de la Universitatea din Málaga, este autorul altor articole cum ar fi *Levi Strauss, Structuralismul și științele umane* (1976), *Utopia etică a statului — de la Platon la Rawls* (1982), *Positivismul, hermeneutica și teoria critică în științele sociale* (1984) precum și *Omul și Elica* (1987).

În viziunea autorului una dintre cele mai esențiale probleme este cea a filosofiei politice contemporane. El îl prezintă pe Rousseau cu toate limitele politicii lui, care semnifică legitimarea egocentrismului rațional în cadrul realismului politic, opțiunea lui pentru drept.

Autorul se oprește asupra a patru componente ale investigației sale: 1. propunerea metodologică a lui Rousseau — constructivismul normativ; 2. cea legitimistă: numai regimul democratic poate legitima puterea ceea ce înseamnă schimbarea democrației în autoritate; 3. relația și diferența dintre Rousseau și Kant; 4. relevarea actuală a problematicei rousseauiene prin propunerile de renovare a sistemului democratic și prin alternativele participării și reprezentării politice.

În prima parte se tratează construcția de stat, modalitățile de trecere de la legea naturală la rațiunea normativă, cele trei structuri normative ar fi omul natural, cel civilizat și cel al contractului social.

Referindu-se la legitimarea puterii, în a doua parte se prezintă dialectica suveranitate-guvernare în cadrul legitimării, critica reprezentării politice în diverse sisteme politice. Prezentînd modelul politic al lui Rousseau, autorul se întreabă dacă acesta este autoritar sau democratic.

În partea a treia a lucrării, autorul face interpretarea kantiană a lui Rousseau accentuînd asupra istoriei profunde a lui Kant asupra geniului lui Rousseau care a eliberat sentimentul demnității omului, considerîndu-l astfel un Newton al moralei. Comparînd „metoda lui Newton” cu cea a lui Rousseau, o apreciază ca fiind constructivistă, examinînd conceptul de voință generală al imperativului strategic în contractul social etc.

În același timp, se remarcă faptul că, însuși Marx reclamă reconstrucția plenară a societății politice cu societatea civilă și cu influența inspirațiilor lui Rousseau.

Analiza crizei democrației reprezentative prezentînd un răspuns, după Rousseau, pentru o democrație avansată se face în a patra parte. Sînt trecute în revistă studiile lui Karrow asupra principiilor conjugate, teoriile britanice, franceze, alte teorii idealiste de reprezentare, unele idei ale lui J. Habermas, N. Bobbio etc.

În final, autorul opiniază că democrația este problema radicală a unui sistem democratic, punând în discuție sistemul de partide politice care ar fi indispensabile, urgentează reformele interne, pune în discuție instituționalizarea din punct de vedere politic a altor asociații cu caracter local și național, facilitarea unei informări reale, cea a opiniei publice, problema ab-senteismului electoral, tendințele de întărire a garanțiilor legăturilor realității cu justiția socială.

În argumentarea ideilor sale remarcăm bogata bibliografie invocată de autor.

Același iluminist este văzut de Maria Jose Villa-Verde Rico într-un articol ce vrea să-l desemneze pe J. Rousseau ca un conservator sub semnul iluminist.

Francisco Sanchez-Blanco în *Revoluția spaniolă și liberalismul german din secolul XIX*; Herman Baumgarten și istoria Spaniei analizează prefacerile spaniole în contextul european al interdependențelor secolului XIX.

La rubricile „Cronici și documente” se prezintă o analiză a rezultatelor alegerilor din septembrie 1987 din Argentina sub aspectul alternativelor politice potențiale (Manuel Alcantara Saez), unele aspecte privind procesul schimbărilor politice în urma alegerilor din Brazilia (Martin Santiago Herrero).

Sînt recenzate amplu cărțile: Richard Günter, Giacomo Sani și Goldie Shabad, *se analizează Sistemul partidelor politice în Spania; geneze și evoluție*; Marco Kaplan, *Statul și societatea în America Latină*. De asemenea sînt prezentate cărțile lui L. Alvarez Rey: *Sevilla pe timpul dictaturii lui Primo de Rivera*; *Uniunea Patriotică sevillană*; E. Vegas Latapié, *Drumurile dezamăgirilor. Memorii politice*, precum și cartea lui Gregorio Morán, *Mizeria și grandoarea PCE 1939—1985* care aduce la lumină unele probleme interne ale comuniștilor spanioli. Alte titluri de carte se referă la probleme juridice privind integrarea Spaniei în comunitatea europeană după 1985, unele referiri la istoria post-Franco a spaniolilor.

Informațiile cuprinse în acest număr constituie o bună bază pentru documentarea cercetătorilor noștri în domeniu asupra conexiunilor existente în științele sociale, în cercetarea acestora în România și Spania.

Gheorghe Stroe